

Góralski, Wojciech

Formacja misyjna w seminariach duchownych

Studia Płockie 12, 23-33

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Góralski

FORMACJA MISYJNA W SEMINARIACH DUCHOWNYCH *

Istotnym motywem i zarazem środkiem, poprzez który Kościół powinien wypełniać mandat Chrystusowy, jest ewangelizacja świata, realizowana przez ten na wzór Założyciela, który stał się pierwszym głosicielem Ewangelii¹. Bez działalności misyjnej Kościół nie byłby prawdziwie Kościołem Chrystusowym i nie wypełniłby powierzonych mu zadań². Nic też dziwnego, że podstawowy dokument soboru watykańskiego II, konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, stwierdzając, że „Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”³, wskazał na dynamiczny charakter Kościoła, dążący do coraz pełniejszej katolickości, a tym samym na jego charakter misyjny⁴. W ten sposób sobór ujawnił istotę Kościoła, co *expressis verbis* wskazał następnie w dekrecie *Ad gentes divinitus*, otwierającym niewątpliwie nową epokę w dziejach ewangelizacji świata⁵. Powiedziano tam, że „Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swojej natury, ponieważ, według planu Ojca, bierze swój początek z posłania (*ex missione*) Syna i z posłania Ducha Świętego”⁶.

Na tle idei tak rozumianego i zaprezentowanego Kościoła, jako zwykłą implikację należy przyjąć sformułowanie cytowanego dekretu soborowego o tym, że „dzieło ewangelizacji jest podstawowym zadaniem ludu Bożego”⁷ jak również apel wzywający wszystkich do głębokiej odnowy wewnętrznej,

* Referat wygłoszony w dniu 16 XI 1982 r. podczas posiedzenia Komisji Episkopatu ds. Seminariów Duchownych w Warszawie. Tekst został uzgodniony z J. E. Biskupem dr Janem Wosińskim, Przewodniczącym Komisji Misyjnej Episkopatu i Dyrektorem Krajowym Papieskich Dzieł Misyjnych.

¹ Por. Ht 28, 19—20; *S. Congregatio pro Clericis, Notae directivae de mutua Ecclesiarum particularium cooperatione promovenda ac praesertim de aptiore cleri distributione* (25 III 1980), AAS 72(1980) nr 3, s. 345.

² Zob. W. Kowalak. *Teologia misji*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 40—42.

³ Konstytucja *Lumen gentium*, n. 1; zob. także: tamże, n. 17.

⁴ Zob. szerzej na ten temat: O. Rousseau OSB, *Die Konstitution in Rahmen der erneuerungsbewegung in Theologie und Seelsorge während der letzten Jahrzehnte*. W: *De Ecclesia*, Freiburg i. Br. 1966, s. 25—44; Ch. Moeller, *Die Entstehung der Konstitution, ideengeschichtlich betrachtet*. W: *De Ecclesia*, jw., s. 71—105.

⁵ Por. K. J. Kowalski, *Misja w Polsce wczoraj i dziś*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 9.

⁶ Dekret *Ad gentes divinitus*, n. 2.

⁷ Tamże, s. 35. W tym duchu uczestnicy sesji Synodu Biskupów z 1974 r. stwierdzili: „Hoc iterum asseverare volumus, mandatum Evangelii omnibus hominibus nuntiandi primum naturale esse missionem Ecclesiae”, *Declarationes Patrum Synodaliūm*, „L'Osservatore Romano” 26 X 1974, s. 6; por. *Adhortatio ap. Evangelii nuntiandi* (8 XII 1975), AAS 68(1976) nr 1, n. 6—15.

związanej z żywą świadomością „własnej odpowiedzialności za rozszerzenie Ewangelii”⁸.

Jakkolwiek owa solidarna odpowiedzialność za stan dzieła misyjnego obejmuje wszystkich w Kościele, to jednak w pierwszym rzędzie, jak to sugeruje adhortacja apostołska Pawła VI *Evangelii nuntiandi* z 8 XII 1975 r.⁹, odnosi się do pasterzy Kościoła, a następnie wiąże presbiterów jako tych, którzy w posłudze ludu Bożego pozostają najbliższymi współpracownikami biskupów. Już samo przyjęcie przez nich święceń kapłańskich, nadmieniał wymieniony papież w liście apostołskim *Graves et incrementos* z 5 IX 1966 r., przynagla ich „więcej niż innych do popierania świętej sprawy misyjnej”¹⁰.

Wydaje się, że przytoczona przesłanka wystarczająco usprawiedliwia zajmowanie się zagadnieniem formacji misyjnej tych, którzy przygotowują się do funkcji wychowawców ludu Bożego w wierze, głosicieli słowa Bożego oraz szafarzy sakramentów św. Polecona zresztą przez sobór odnowa wychowania i wykształcenia seminaryjnego nie może pominąć formacji misyjnej¹¹.

Mówiąc o formacji misyjnej mamy na uwadze określone ukierunkowanie zwykłej formacji seminaryjnej (kapłańskiej), pomijamy zaś moment specjalnego przygotowania misyjnego niezbędnego dla tych, którzy zamierzają podjąć pracę misjonarską. Podczas gdy ten drugi rodzaj formacji może dotyczyć stosunkowo wąskiego kręgu kandydatów do kapłaństwa, formacja misyjna, o którą nam chodzi, posiada charakter uniwersalny i obligatoryjny. Jej konieczność podkreślają zarówno dokumenty soboru watykańskiego II, jak i posoborowe enuncjacje Stolicy Apostolskiej¹². Czynią to zaś w wyniku zwykłej konsekwencji uznania przypomnianej przez sobór owej fundamentalnej zasady o misyjnej naturze Kościoła. Przyjęcie bowiem tezy, że Kościół jest z natury swojej misyjny i że dzieło ewangelizacji stanowi podstawowe zadanie całego ludu Bożego, nie może nie rzutować także na charakter formacji przyszłych kapłanów. Nic też dziwnego, że w opublikowanej 22 II 1973 r. przez Kongregację dla Biskupów instrukcji na temat pasterskiej posługi biskupów znalazło się polecenie, aby biskupi starali się o wzbudzenie i pielęgnowanie ducha misyjnego u alumnów seminariów duchownych¹³.

Formację misyjną przygotowujących się do kapłaństwa można rozpatrywać przede wszystkim w trzech podstawowych płaszczyznach ogólnej formacji seminaryjnej: intelektualnej, duchowej oraz duszpasterskiej, właściwie zintegrowanych.

1. FORMACJA INTELEKTUALNA

Do misyjnego spojrzenia na swoje życie i pracę alumni seminariów duchownych powinni być odpowiednio przygotowani w ramach przewidzianej odnośnymi normami ogólnej formacji intelektualnej. Wskazują na to przede

⁸ Dekret *Ad gentes divinitus*, s. 35.

⁹ Adhortatio ap. *Evangelii nuntiandi*, jw., n. 67.

¹⁰ Paweł VI, List ap. *Graves et incrementos* (5 IX 1966 r.) [tłumaczenie polskie], „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 3.

¹¹ Zob. J. Kubicki SVD, *Misyjna formacja kleryków*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 93—94.

¹² Szerzej na ten temat zob. T. Scalzotto, *Principi e direttive conciliari e post-conciliari*, „Seminarium” 25(1973) nr 4, s. 887—908.

¹³ *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, n. 46.

wszystkim dokumenty soborowe. Mając na uwadze adresatów misyjnego posłannictwa Kościoła, dekret *Optatam totius* nadmienia, że należy alumnów zaznajomić „również z innymi religiami, bardziej rozpowszechnionymi w poszczególnych krajach, aby tym lepiej poznali to, co one mają dobrego i prawdziwego dzięki Bożemu rządzeniu, i aby uczyli się odpiierać błędy i używać pełnego światła prawdy tym, którzy go nie posiadają”¹⁴.

Umisyjnienia, jeśli tak można powiedzieć, całej formacji intelektualnej w seminariach domaga się dekret *Ad gentes divinitus*, gdy mówi: „Profesorowie seminariów i uniwersytetów przedstawia młodzieży prawdziwą sytuację świata i Kościoła, tak aby ujawniła się jej konieczność intensywniejszej ewangelizacji niechrześcijan i aby wzrastał jej zapal. Przy wykładach zaś nauk dogmatycznych, biblijnych, moralnych i historycznych niech uwypuklą zawarte w nich aspekty misyjne, aby w ten sposób kształtować w przyszłych kapłanach świadomość misyjną”¹⁵.

Włączenie formacji misyjnej w całokształt seminaryjnego wykształcenia teologicznego poleca dokument wykonawczy w stosunku do dekretów soborowych, motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* z 6 VIII 1966 r.: „Teologię misyjną należy tak włączyć w wykłady teologii i rozwijać z postępowaniem wiedzy, by w pełnym świetle ukazała się natura misyjna Kościoła”¹⁶.

Konieczność uwzględniania wątku misyjnego w nauczaniu teologii, stosownie do powyższych dyrektyw, została podkreślona przez kard. G. M. Garrone podczas spotkania profesorów teologii wydziałów teologicznych i seminariów duchownych w Rzymie w 1966 r.¹⁷. Znany autor stwierdził wówczas m.in., że perspektywa misyjna może skutecznie przyczynić się do odnowy teologii. Bez niej nauczanie traci coś ze swojej prawdy. Dekret bowiem *Ad gentes divinitus* potwierdza, nadmieniał Garrone, że wymiar misyjny w nauczaniu należy do istotnych. Może on rzucić na formację intelektualną alumnów nowe światło¹⁸.

Pozostaje rzeczą znamionną, iż projekt nowego kodeksu prawa kanonicznego z 1980 r., przeniknięty nowym duchem, poleca, aby alumni seminariów duchownych byli pouczeni o aktualnych potrzebach Kościoła powszechnego, tak aby mieli na uwadze m.in. sprawy misyjne¹⁹.

Należy również wspomnieć, że Kongregacja Wychowania Katolickiego, kierująca dziedziną formacji kandydatów do kapłaństwa, stosownie do przytoczonych wyżej dyrektyw soborowych, podkreśliła konieczność uwzględniania formacji misyjnej w studiach teologicznych. W *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, obok polecenia natury ogólnej w tym względzie²⁰, doniosła jest dyspozycja szczegółowa polecająca uwypuklenie aspektu misyjnego w wykładzie dyscyplin teologicznych²¹. W tym samym duchu nawiązał

¹⁴ Dekret *Optatam totius*, n. 16.

¹⁵ Dekret *Ad gentes divinitus*, n. 39.

¹⁶ *Litterae ap. Ecclesiae Sanctae*, Libreria Editrice Vaticana 1966, III, n. 1; zob. J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 96.

¹⁷ G. M. Garrone, *L'idea missionaria nell'insegnamento teologico*, Roma 1966.

¹⁸ Zob. T. Scalzotto, art. cyt., s. 894.

¹⁹ *Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Recognoscendo, Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, kan. 227 § 2.

²⁰ „Spiritu vere catholico imbuantur alumni, quo propriae dioecesis, nationis vel ritus fines transcendere valeant et disponantur ad alios dilatato corde iuvandos. Proinde edoceantur de totius Ecclesiae necessitatibus, ut sunt problemata oecumenica, missionalia aliaque in variis terrarum partibus urgentiora”, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Bologna 1971⁹, s. 96.

²¹ Tamże, n. 27.

do postulatu Vaticanu II list okólny wystosowany przez Kongregację Ewan-gelizacji Ludów, czyli Rozkrzewiania Wiary, do przewodniczących Konfe-rencji Biskupów 11 V 1970 r.²²

Ogólna więc formacja teologiczna będąca udziałem alumnów winna za-wierać w sobie — jeśli tak można się wyrazić — formację misyjną. Istnieje dzisiaj zresztą jedna z koncepcji misjologii, w myśl której przedmiotem tej dyscypliny, niewątpliwie *sui generis*, jest refleksja nad urzeczywistnieniem prawdy i życia chrześcijańskiego w konkretnych warunkach²³.

Znaczną rolę w misyjnym ukierunkowaniu świadomości teologicznej stu-dentów seminariów wypadnie przypisać wykładowcom dogmatyki. Omawia-jąc traktat o Trójcy Świętej należałoby zwrócić uwagę na misterium Ko-ścioła będącego wpływem wzajemnych relacji trzech Osób Boskich na zewnątrz. Ojciec wszakże posyła Syna, a Syn posyła z kolei Ducha Św., i w ten sposób Bóg ujawnia światu miłość, „aby poprzez Boskie posłanie Syna i Ducha Św. na nowo sprowadzić zagubiony w grzechu świat do domu Oj-ca”²⁴. Dynamizm, przez który Kościół rozwija się w świecie, wiąże się nie tylko z posłaniem drugiej i trzeciej Osoby Trójcy Świętej, lecz także z ży-ciem wewnątrz-boskim, jak mówi Y. M. J. Congar OP, Boga żywego²⁵. Z posłania Syna i Ducha Św. bowiem bierze swój początek Kościół, a sobór widzi tu uzasadnienie misyjnej natury Kościoła i jego w tym zakresie dzia-łalności²⁶.

Posłanie Jezusa Chrystusa, Boskiego Misjonarza, przez Ojca, posiada w wątku misyjnym wymowę wyjątkową. Sam posłany przez Ojca jest jed-nocześnie posyłającym na cały świat swoich uczniów, jako świadków i uczest-ników ciągle trwającej Jego zbawczej misji. Ten misyjny mandat Chrystu-sowy stanowi źródło i siłę historycznej egzystencji Kościoła²⁷. Wiąże się to z prawdą o powszechności Odkupienia. Chrystologia zatem powinna dostar-czyć okazji do szerokiego wyeksponowania momentu misyjnego.

Jeśli aspekt trynitarny i chrystologiczny dzieła misyjnego pozostaje istotną przesłanką teologiczną misyjnej aktywności Kościoła, to charakter sakramen-talny jest bezpośrednią podstawą tej aktywności, okazuje się bowiem ona konieczna i z tego względu. Chrzest, bierzmowanie, Eucharystia włączają cały lud Boży w Ciało Mistyczne Chrystusa i przynoszą udział w Jego po-trójnym urzędzie: proroka, pasterza i kapłana. W ten sposób cały lud Boży jest kapłański, ale i misyjny, bo i kapłaństwo Chrystusa jest misyjne²⁸.

Omawiając sakramentologię należałoby poza tym uwydatnić misyjny cha-rakter kapłaństwa ministerialnego. Kapłan jest przecież — na mocy swego powołania — ściśle związany z misyjnym dziełem Kościoła.

²² Zob. J. M. Goiburú, *La formación misionera en los seminarios y la Pontificia Unión Misional*, „Seminarium” 25(1973) nr 4, s. 1121—1122.

²³ Na temat różnych koncepcji misjologii zob. H. Rzepkowski, *Die Missiologie im Rahmen der Theologie*, „Seminarium” 25(1973) nr 4, s. 909—936.

²⁴ W. Kowalak, *Teologia misji*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 36.

²⁵ Y. M. J. Congar OP, *Zasady doktrynalne* (DM, 2—9). W: *Misje po soborze wa-tykańskim II*, Płock 1981, s. 88.

²⁶ F. Zapłata, *Konieczność działalności misyjnej wobec istniejących możliwości zbawienia*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 64.

²⁷ J. Wosiński, *Odpowiedzialność misyjna całego Kościoła*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 44—45; zob. M. Carobbio, *L'attività missionaria della Chiesa e lo sviluppo degli studi teologici*, „Seminarium” 25(1973) nr 4, s. 960—962; por. J. Comblin, *Teologia della missione*, Roma 1982, s. 21—25.

²⁸ F. Zapłata, art. cyt., s. 65; zob. dekret *Ad gentes divinitus*, n. 35—36.

Przed wykładową teologią biblijną i egzegezą *Pisma św.* rysuje się zadanie wyakcentowania ducha apostołskiego, czyli misyjnego, zawartego w *Biblii*. Jest to podstawowe źródło także idei misyjnej. Wielu autorów nazywa *Biblię* księgą na wskroś misyjną²⁹. Istotny moment ujął ostatnio w syntetycznym stwierdzeniu A. de Groot SVD: „Zamierzona przez Boga droga do zbawienia narodów prowadzi do powołania Izraela przez odrzucenie Jezusa Chrystusa przez naród izraelski i związaną z tym śmierć Jezusa — do rozkazu misyjnego ogłoszonego przez Zmartwychwstałego (...) Zwrócenie się do wszystkich narodów, do całej ludzkości należy do istoty zbawczego planu Bożego i stanowi integralny element całej historii misji”³⁰.

Egzegeza czterech *Ewangelii i Dziejów Apostolskich* winna dostarczyć okazji do właściwego wyjaśnienia takich pojęć, jak: „Lud Boży”, „Królestwo Boże”, „wezwanie wszystkich ludów”, „ojcostwo Boże”, „Mesjasz-Zbawiciel”, które to pojęcia zawierają w sobie moment misyjny³¹. Punktem kulminacyjnym idei misyjnej zawartej w *Ewangeliiach*, który wypada bibliście szeroko naświetlić, jest uroczysty mandat Chrystusowy (Mt 28, 19 n.). Przez umieszczenie go na końcu *Ewangelii* Mateusza jako uwieńczenie kerygmy Chrystusa — pierwszego Misjonarza — nabiera on charakteru legatu i testamentu³².

Misyjna działalność Apostołów po Zesłaniu Ducha Św. ukazana w *Dziejach Apostolskich* nie może pozostać w egzegezie tej księgi bez podkreślenia dominanty aspektu posłannictwa Chrystusowego. Godzina Damaszku i związana z nią idea misyjna św. Pawła, z natury rzeczy zaprezentują moment posłania jako istotny w zbawczym dziele Chrystusa. Liczne *Listy* Apostoła Narodów — to przecież wielkie encykliki misyjne, ich wybitnie misyjny charakter wynika nie tylko z zawartej tam doktryny, lecz także z ukazania modelu prawdziwego misjonarza³³.

W zakresie teologii moralnej wypada podkreślić w wykładzie powszechność miłości chrześcijańskiej w różnych dziedzinach życia³⁴, jak również obowiązek szerzenia wiary. W usposobieniu każdego chrześcijanina, tym bardziej więc aspiranta do kapłaństwa, powinno wyrazić się czynne pragnienie szerzenia Królestwa Chrystusowego³⁵. Zwraca na to uwagę dekret *Apostolicam actuositatem*, gdy mówi: „Zatem wierni otrzymują wspaniały obowiązek przyczynienia się do tego, aby wszyscy ludzie na całym świecie poznali i przyjęli boskie orędzie zbawienia”³⁶. Uzasadnienie takiej postawy rozgałęzia się jeszcze bardziej. „Miłość chrześcijańska — stwierdza J. Ratzinger — odsyła do komunii eucharystycznej, w której dokonuje się tajemnica Ciała Chrystusowego, za jednym razem i nierozłącznie, w sposób substancjalny i dynamiczny, tajemnica obcowania dla tych, którzy nie utożsamili się z Pa-

²⁹ Zob. M. Carobbio, art. cyt., s. 958.

³⁰ A. de Groot SVD, *Mission nach dem Zweiten Vaticanum*, „Concilium” 4(1968) s. 481.

³¹ Zob. B. Wodecki, *Idea misyjna w Piśmie Świątym Nowego Testamentu*, „Ate-neum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 24; por. P. M. de Mondreganes, *Manuale de missionologia*, Madrid 1951³, s. 31; A. Gelin, *L'idée missionnaire dans la Bible*, „L'Ami du Clergé” 66(1956) s. 118; J. Kruszyński, *Idea misyjna w Piśmie św.*, „Annales Missiologicae” 7(1935) s. 19—29.

³² B. Wodecki, art. cyt., s. 30—31.

³³ Tamże, s. 34.

³⁴ J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 99.

³⁵ J. Ratzinger, *Misje w świetle innych tekstów soborowych*. W: *Misje po soborze watykańskim II*, jw., s. 57.

³⁶ Dekret *Apostolicam actuositatem*, n. 3.

nem, a przez Niego z bliźnimi, z którymi On się utożsamiał. Ale miłość odnosi się także do stworzenia, jej mocą każdy człowiek może być nazwany «obrazem Boga», co z góry wyklucza wszelki partykularyzm i stwarza uniwersalizm, który nigdy nie powinien pozostać czystą teorią³⁷. Miłość stanowi więc początek obowiązku misyjnego³⁸, jest ona nierozzerwalnie związana z obecnością Kościoła w świecie.

Niemale zadanie wyzwolenia świadomości misyjnej u słuchaczy staje niewątpliwie przed wykładowcami historii Kościoła. Wypadnie tutaj zwrócić uwagę na sens i znaczenie rozwoju Mistycznego Ciała Chrystusa w czasie i przestrzeni, ukazać prawa rozwoju i wskazać na przeszkody i trudności tego dzieła³⁹. Dziedzina historii, jak mówi M. Carobbio, stanowi rzeczywiste studium dzieł misji⁴⁰. Winna ona ukazać całościowy obraz pracy Kościoła nad urzeczywistnieniem idei powszechności odkupienia, umożliwić dokładne poznanie początków poszczególnych Kościołów, a przede wszystkim wyeksponować znaczenie pierwiastka Bożego w dziejach. Historia Kościoła, z natury swej misyjnego, który urzeczywistnia się z miłości Ojca poprzez posłanie Syna i Ducha Św., pozwala lepiej zrozumieć historyczny i złożony proces ewangelizacji świata.

Wykłady prawa kanonicznego wreszcie mogą przybliżyć studentom najważniejsze momenty prawa misyjnego, tak rozbudowanego po soborze watykańskim II.

Można zaryzykować twierdzenie, że jeśli w wykładzie wskazanych wyżej dziedzin teologii, wątek misyjny — jak widać bogaty — zostanie właściwie uwzględniony i naświetlony, formacji misyjnej alumnów na płaszczyźnie intelektualnej stanie się zadość. Wzbogacą ją ponadto zajęcia z historii religii. Nie należy zatem uznawać za niezbędne wprowadzenie do programu studiów seminaryjnych odrębnego przedmiotu w postaci misjologii. Można widzieć wszakże jej celowość w okresie niejako przejściowym, zanim wykładowcy wskazanych dyscyplin teologicznych nie przygotują się do właściwego wypuklenia aspektu misyjnego podczas swoich zajęć dydaktycznych. Pozostawienie wykładów z misjologii na stałe groziłoby obawą traktowania tego przedmiotu jako drugorzędnego, a tym samym całej problematyki misyjnej jako drugoplanowej. W tym miejscu wolno postulować opracowanie seminaryjnego „vademezum” misyjnego, które mogłoby być wspólnym dziełem Komisji Episkopatu ds. Seminariów Duchownych oraz Komisji Episkopatu ds. Misji.

Z pewnością, jak zauważa J. Kubicki SVD, uwypuklenie aspektu misyjnego w poszczególnych dyscyplinach teologicznych nie jest w stanie wyczerpać wszystkich problemów natury misyjnej⁴¹. Lecz wydaje się, że wypełnienie postulatów soborowego przez rzetelne, a nie tylko formalne ukazywanie wątku misyjnego w wykładzie dyscyplin teologicznych ma niezawodną szansę na pogłębienie w świadomości adeptów teologii — w zupełnie wystarczającej mierze — formacji misyjnej.

³⁷ J. Ratzinger, art. cyt., s. 57—58.

³⁸ Zob. H. De Lubac, *Le fondement théologique des Missions*, Paris 1964, s. 40 nn.; A. V. Seumois, *La charité apostolique fondement morale constitutif de l'activité missionnaire*, „Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft” 13(1957) s. 161—175 i 256—270.

³⁹ J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 99.

⁴⁰ M. Carobbio, art. cyt., s. 959.

⁴¹ J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 99.

2. FORMACJA DUCHOWA

Tak jak formacja misyjna na płaszczyźnie intelektualnej powinna znaleźć swój wyraz w ukierunkowaniu ogólnej formacji teologicznej, tak — analogicznie — odnosi się to i do formacji duchowej. Misyjna świadomość kandydata do kapłaństwa, podobnie zresztą jak kapłana, nie może stanowić jedynie rodzaju „dobudówki” do ogólnej formacji duchowej. Chodziłoby i tym razem o ukierunkowanie czy umisyjnienie tej ostatniej. „Każdy sługa ołtarza — mówi Paweł VI w cytowanym już liście apostołskim — przez przyjęcie święceń kapłańskich został dopuszczony do uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusowym. Winien więc przyjąć na siebie i ten szczególnie ważny rys kapłaństwa Chrystusowego i całym swym życiem, każdą czynnością swojego urzędu prowadzić dalej boską misję Jezusa Chrystusa w udostępnieniu ludzimu Ewangelii zbawienia”⁴². Jeżeli papież powiedział dalej, że „(...) wszyscy kapłani, na mocy przyjętych święceń, mają być uważani za misjonarzy”⁴³, to — konsekwentnie — przygotowujący się do kapłaństwa powinni w tym kierunku kształtować swoją duchowość. Jeśli duch misyjny stanowi kryterium dojrzałości kapłańskiej, to również jest on probierzem dojrzałości kleryckiej. Zdaje się to potwierdzać soborowy dekret *Presbyterorum ordinis*, z którego wynika, że duchowość kapłańska, a więc i klerycka, jest duchowością ściśle misyjną i taką być powinna⁴⁴. Słusznie chyba zaznacza J. Ratzinger, iż wspomniany rodzaj duchowości nie stoi w sprzeczności z duchowością sakramentalną i liturgiczną, o której również wspomina cytowany dekret, gdyż konstytucja o liturgii jasno wyraziła misyjny charakter liturgii chrześcijańskiej⁴⁵.

Analizując dokumenty soborowe, a w szczególności konstytucję *Lumen gentium*, dekret *Christus Dominus* i dekret *Presbyterorum ordinis*, J. Lécuyer postuluje, by w przygotowaniu alumnów do kapłaństwa nie zabrakło owego akcentu misyjnego⁴⁶. Ma go zapewne na uwadze dekret soborowy *Optatam totius*, gdy mówiąc o wyrobieniu duchowym seminarzystów zachęca ich do wzrastania „w gorliwości o pozyskanie dla Chrystusa wszystkich ludzi”⁴⁷.

Nic też dziwnego, że w projekcie nowego kodeksu prawa kanonicznego, serię kanonów na temat formacji duchowej w seminariach rozpoczyna dyspozycja, w myśl której punktem niejako odniesienia czy raczej zorientowania tej formacji powinno być owocne wypełnianie w przyszłości urzędu duszpasterskiego oraz duch misyjny: „Formatione spirituali alumni (...) ad spiritum missionalem efformentur (...)”⁴⁸.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo nadużywania czy też niewłaściwego posługiwania się pojęciem „duch misyjny”. Łatwo, na co wskazuje obserwacja, o spłyconie treści tego terminu. Duch misyjny bowiem — to nastawienie, otwarcie się ku Chrystusowi i upodobnienie się

⁴² Paweł VI, List ap. *Graves et crescentes*, jw., s. 5.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Por. dekret *Presbyterorum ordinis*, n. 14; zob. J. Ratzinger, art. cyt., s. 60; zob. także: J. Wosiński, *Wkład bł. Maksymiliana Kolbe w misyjne dzieło Kościoła*, „Collectanea Theologica” 42(1972) f. 4, s. 11—14.

⁴⁵ J. Ratzinger, art. cyt., s. 59—60; por. konstytucja *Sacrosanctum concilium*, n. 2.

⁴⁶ J. Lécuyer, *Formation à un esprit catholique et missionnaire*, „Seminarium” 25(1973) nr 4, s. 1083.

⁴⁷ Dekret *Optatam totius*, n. 8.

⁴⁸ *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo*, jw., kan. 216 § 1.

do Chrystusa. Implikuje taka postawa pielęgnowanie w sobie ubóstwa, czystości, posłuszeństwa: słowem, uznanie Chrystusowej hierarchii wartości.

Przed ojcami duchownymi seminariów staje więc zadanie właściwego ukierunkowania formacji duchowej wychowanków. Zarówno w konferencjach ascetycznych, rekolekcjach, wspólnych modlitwach, jak i przy innych okazjach wypadnie uwypuklać misyjny charakter powołania kapłańskiego. Trzeba przy tym zdecydowanie powiedzieć, że nie tyle chodzi tutaj o poruszanie samej problematyki misyjnej jako takiej (np. konferencje misyjne, przedstawianie życiorysów wybitnych misjonarzy itp.)⁴⁹, ile raczej o ukazywanie charakteru posłannictwa kapłańskiego w różnych jego wymiarach. Będzie tu chodziło również o uczulenie alumnów na potrzeby Kościoła powszechnego, co poleca jeden z kanonów nowego kodeksu prawa kanonicznego⁵⁰. To miał zapewne na myśli kard. G. M. Garrone, gdy podczas kongresu powołań kapłańskich i zakonnych w Tuluzie w 1961 r. powiedział: „Nie ma i nie może być powołań innych, jak tylko powołania o szerokich horyzontach (...). Kto ignoruje wymiary powołania kapłańskiego, pogardza nim”⁵¹.

Można zatem powiedzieć, że misyjna natura jednego, odwiecznego i niepodzielnego kapłaństwa Chrystusowego stanowi fundamentalną przesłankę dla budowania misyjnej duchowości kapłana, i tym samym kandydata do kapłaństwa, a umisyjnienie ich osobowości stanowi niezawodny symptom prawdziwej dojrzałości.

3. FORMACJA DUSZPASTERSKA

Potrzeba formacji duszpasterskiej w zakresie misyjnym u alumnów seminariów duchownych stanowi implikację uznania tezy, że oddziaływanie duszpasterskie kapłana powinno posiadać wymiary misyjne. Przyjęcie zaś tej tezy nie następuje trudności, gdy weźmie się pod uwagę słowa dekretu *Ad gentes divinitus*: „Kapłani zastępują Chrystusa i są współpracownikami stanu biskupiego w potrójnym świętym urzędzie, który z natury swojej należy do posłannictwa Kościoła. Powinni więc dobrze zrozumieć, że ich życie jest poświęcone również na służbę misjom (...). Kapłani w pracy duszpasterskiej będą obudzać i podtrzymywać wśród wiernych gorliwość do ewangelizacji świata, pouczając ich przez katechizację i kazania o obowiązku Kościoła głoszenia narodom Chrystusa; pouczając rodziny chrześcijańskie o konieczności i zaszczyście pielęgnowania powołań misyjnych wśród swych synów i córek; podtrzymując w młodzieży szkolnej i stowarzyszeniach katolickich zapał misyjny, tak aby z nich wyrosli przyszli zwiastuni Ewangelii. Niech uczą wiernych modlić się za misje i niech się nie wstydzą prosić ich o jałmużnę, stawszysy się niejako żebrakami dla Chrystusa i zbawienia dusz”⁵².

W tym też duchu poucza Paweł VI w liście apostolskim *Graves et incrementos*, uznając prawo wiernych do takiej obsługi duszpasterskiej kapłana, która by im umożliwiła poznanie w pełni Chrystusa, Jego Kościoła, przynależnej im w tym Kościele pozycji oraz pomogła w osiągnięciu dojrzałości chrześcijańskiej⁵³. Przy rzetelnym wypełnieniu tego obowiązku kapłańskiego nie da się pominąć wątku misyjnego w kształtowaniu osobowości chrześ-

⁴⁹ Por. J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 98.

⁵⁰ *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo*, jw., kan. 228 § 1.

⁵¹ Za J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 98.

⁵² Dekret *Ad gentes divinitus*, n. 39.

⁵³ Zob. Paweł VI, List ap. *Graves et incrementos*, jw., s. 6.

cijan. Praca duszpasterska kapłana powinna uobecnić i wzbogacać misyjne dzieło Kościoła⁵⁴.

Wychodząc z tego założenia, że formacja duszpasterska kapłana i jego w tym względzie oddziaływanie wyznacza tym samym kierunek przygotowania się do przyszłych zadań przez alumnów, dekret soborowy *Optatam totius* zwraca uwagę na ich formację duszpasterską⁵⁵. Już więc w seminarium studenci teologii powinni uczyć się wzbogacania duchem misyjnym przyszłych zwykłych prac duszpasterskich. Mają sobie uświadomić, iż na główny wątek misyjny w przyszłej pracy duszpasterskiej mają składać się przede wszystkim te momenty, które wskazał kapłanom wyżej przytoczony fragment soborowego dekretu o misjach⁵⁶.

Pastoralna formacja misyjna alumnów powinna być włączona w nurt działalności Papieskiej Unii Misyjnej Duchowieństwa, skupiającej nie tylko kapłanów, lecz i kleryków. Tego zdania była patronująca Papieskim Dziełom Misyjnym Kongregacja Rozkrzewiania Wiary już w deklaracji z 3 XII 1953 r.⁵⁷. Unia ta, stymulując gotowość kapłanów i alumnów do ożywiania działalności na rzecz misji u innych, wywiera tym samym wpływ na pozostałe Dzieła. Wspomaga ona i dopełnia, jak się wyraził Paweł VI, ich aktywność i działalność⁵⁸. „Niech Papieska Unia Misyjna Duchowieństwa wkroczy w mury seminariów (...)”, nawoływał tenże papież w 50-lecie działalności Unii⁵⁹.

Warto przypomnieć, iż PUMD stanowi środek tzw. obowiązkowej współpracy misyjnej. Jeśli tak, wypada w seminariach duchownych zadbać o przyznanie tej strukturze właściwego miejsca i roli w kształtowaniu postawy duszpasterskiej ogółu alumnów. Tym bardziej że — jak mówią statuty Papieskich Dzieł Misyjnych — pomyślność pozostałych trzech Dzieł Misyjnych zależy w dużym stopniu od żywotności PUMD⁶⁰.

Jeśli chodzi o konkretne formy kształtowania formacji misyjnej na płaszczyźnie, o której mowa, to można tu zacząć od sprawy kontaktów seminariów z misjonarzami, realizowanych z uwzględnieniem priorytetu dla tzw. współpracy hierarchicznej, a więc w ramach PUMD. Formę tę można rzeczywistnieć zarówno poprzez spotkania z misjonarzami, np. przebywającymi w krajach na urlopie, jak i poprzez kontakt listowny. Tego rodzaju łączność związana z dzieleniem się przez misjonarzy bogatym niejednokrotnie doświadczeniem może wiele wnieść, gdy chodzi o ożywienie ducha misyjnego i praktyczne przygotowanie się alumnów do stosowania analogicznych form w przyszłej pracy kapłańskiej. Godna uwagi jest sugestia Pawła VI dotycząca nawiązania przez seminaria kontaktów z seminariami z terenów misyjnych⁶¹. Kontakty takie realizuje się w ramach Papieskiego Dzieła św. Piotra Apostoła.

Dużą rolę we wdrażaniu kleryków do aktywności duszpasterskiej na polu misyjnym może odegrać dobrze funkcjonujące na terenie seminarium Koło

⁵⁴ J. Wosiński, art. cyt., s. 51—52.

⁵⁵ Dekret *Optatam totius*, n. 19.

⁵⁶ Por. J. Wosiński, art. cyt., s. 52.

⁵⁷ J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 98.

⁵⁸ Paweł VI, List ap. *Graves et crescentes*, jw., s. 7.

⁵⁹ Tamże, s. 8; zob. J. M. Goiburu, art. cyt., s. 1117—1121; zob. także: *Statuty Papieskich Dzieł Misyjnych*, Ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione 1980, rozdz. II, art. II, p. IV, n. 23.

⁶⁰ *Statuty Papieskich Dzieł*, jw., rozdz. II, art. II, p. IV, n. 25.

⁶¹ Zob. J. Kubicki SVD, art. cyt., s. 100.

Misyjne. Należy jednak zaznaczyć, iż działalność nawet najlepiej zorganizowanego koła nie może zastąpić pracy nad angażowaniem w sprawy misyjne ogółu alumnów. Nie wszyscy bowiem zazwyczaj należą do struktury organizacyjnej. Koło Misyjne, angażujące przede wszystkim animatorów ruchu misyjnego, spełnia więc całkowicie swoje zadania o tyle, o ile uaktywnia misyjnie wszystkich seminarzystów, oddziaływając na nich i budując świadomość misyjną oraz wdrażając ich do aktywności. Nie należącym do Koła Misyjnego należy z drugiej strony zdecydowanie perswadować, że nie są oni bynajmniej zwolnieni z obowiązku kształtowania swojej formacji misyjnej.

Oddziaływanie Koła Misyjnego na ogół alumnów może się wyrażać przede wszystkim w urządzaniu dni misyjnych na terenie seminarium, w szczególności w Tygodniu Misyjnym. Akcent misyjny można nadać również innym dniom liturgicznym, takim jak: uroczystość Objawienia Pańskiego, wspomnienie św. Franciszka Ksawerego, uroczystość Zesłania Ducha Św. Ważne są tutaj wówczas zarówno akademie, wieczornice, prelekcje, inscenizacje itp., jak i wspólna modlitwa seminarzystów w intencjach misyjnych. Nie może również zabraknąć z takich okazji, szczególnie w Tygodniu Misyjnym, możliwości składania ofiar materialnych na rzecz misji. Posiada to również wydźwięk duszpasterski rzutuający na przyszłe zaangażowanie wiernych do tego rodzaju akcji.

Dobrze jest zorganizować za pomocą Koła Misyjnego Misyjny Dzień Chorych, który ma zachęcić chorych i cierpiących do przyścia ze wsparciem dziełu misyjnego. Gdy istnieje w seminarium Koło Miłosierdzia, może ono na tym odcinku dopomóc Kołu Misyjnemu, np. w przeprowadzeniu akcji oświeczania we wspomnianym dniu przez ogół alumnów osób chorych.

Zalecić wypada opracowywanie przez Koło Misyjne stałej gazетки misyjnej ogólnie dostępnej (np. ściennej), co również stwarza sposobność zainteresowania się dziedziną misji.

Urządzanie wystaw misyjnych, wyświetlanie filmów i przeżrocy o tematyce misyjnej — to jeszcze inne spośród form aktywności Koła Misyjnego, którego siła oddziaływania uwarunkowana jest zaangażowaniem ogółu studentów⁶². Nie bez znaczenia pozostaje w tym wszystkim rola opiekuna Koła Misyjnego.

Godna poparcia jest inicjatywa istniejąca w niektórych seminariach duchownych, związana z wyjazdami alumnów na tzw. dni misyjne do parafii. Stwarza to doskonałą okazję do wypróbowania przez wyjeżdżających swoich umiejętności duszpasterskiego oddziaływania misyjnego na wiernych, a tym samym do wzbogacania świadomości misyjnej tych ostatnich. W ten sposób klerycy mogą dostrzec trafność dyrektyw dekretu *Presbyterorum ordinis* stwierdzającego, że „wspólnota zaś miejscowa nie może się troszczyć tylko o swoich wiernych, lecz pełna gorliwości misyjnej winna przygotować wszystkim ludziom drogę do Chrystusa”⁶³.

Ponieważ dekret misyjny, jak już wyżej nadmieniono, poleca kapłanom kształtowanie świadomości misyjnej w wiernych, m.in. poprzez katechizację i kazania, przeto rodzi się postulat, by wykładowcy katechetyki i homiletyki orientowali formację pastoralną alumnów w tym właśnie kierunku. Słusznie chyba G. Courtois powiada, że świat chrześcijański może stać się misyjny

⁶² Por. tamże.

⁶³ Dekret *Presbyterorum ordinis*, n. 6.

w swej działalności nie tyle przez jakąś katechezę o misjach, lecz przez nastawienie misyjne całego nauczania religijnego⁶⁴.

Również wychowanie liturgiczne studentów teologii powinno uwzględniać akcenty misyjne, jako że wiele treści misyjnych zawiera już same teksty liturgiczne. Nie może o tym zapomnieć wykładowca liturgiki⁶⁵.

Wypada wreszcie nadmienić, iż podczas zajęć z teologii pastoralnej niezbędne jest praktyczne zapoznanie i wdrożenie przyszłych duszpasterzy do organizowania tradycyjnych form duszpasterstwa misyjnego, prowadzonych w ramach działalności Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary oraz Papieskiego Dzieła Świętego Dzieciństwa.

ZAKOŃCZENIE

Analiza zarówno dokumentów soboru watykańskiego II, jak i dokumentów posoborowych Stolicy Apostolskiej wskazuje na konieczność zwrócenia uwagi w wychowaniu i kształceniu seminaryjnym na formację misyjną. Wypada przy tym zauważyć, iż w realizacji owych dyrektyw i poleceń nie chodzi jedynie o zwykły respekt dla norm prawnych Kościoła, lecz przede wszystkim o praktyczne uznanie tak ważnego przypomnienia i ukazania przez sobór, by nie powiedzieć odkrycia, iż Kościół jest z natury swojej misyjny, a posłannictwo kapłana w Kościele dzieli z nim jego naturę. Uświadomienie sobie tej fundamentalnej zasady przez wychowawców i profesorów seminariów duchownych stanowi przy tym oczywisty warunek powodzenia wszelkiej pracy nad budowaniem misyjnej formacji kandydatów do kapłaństwa. To zaś rodzi postulat uczulenia pracujących nad wielorakim kształtowaniem formacji alumnów na walor ducha misyjnego w codziennym oddziaływaniu. Być może, wypadnie jeszcze raz uświadomić sobie, że Kościoła partykularnego — w nim przecież funkcjonuje seminarium — nie należy pojmować jako zwykłej jednostki administracyjnej Kościoła powszechnego. „Kościół partykularny, który dobrowolnie odłączyłby się od Kościoła powszechnego, powiedział Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi*, straciłby swoją więź z Bożym planem i stawałby się uboższy w swym kościelnym charakterze”⁶⁶. Nie można o tej prawdzie zapomnieć żadną miarą w tej części Kościoła partykularnego, która bywa nazywana jej sercem.

⁶⁴ G. Courtois, *Esprit Chrétien, esprit missionnaire*, Paris 1966, s. 82.

⁶⁵ Por. A. Koszorz, *Formacja misyjna w parafii*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1969) z. 1, s. 103—105.

⁶⁶ Adhortatio ap. *Evangelii nuntiandi*, jw., n. 62.